

**KO'P MILLATLI HUDUDLARDA O'QUVCHILARDA TOLERANTLIK
VA BAG'RIKENGLIKNI TARBIYALASHNING PEDAGOGIK
YO'LLARI**

Tojixojaeva Jamila Dilshodbek qizi

ADPI, pedagogika mutaxassisligi I- bosqich magistranti.

Ilmiy raxbar: Bazarbayeva Namuna, p.f.f.d. (PhD).

M.V.Xalimova

ADPI, Pedagogika va psixologiya kafedrası professori, p.f.d.

Annotatsiya: Ushbu tezis ko'p millatli hududlarda yashovchi o'quvchilarda tolerantlik va bag'rikenglikni shakllantirishning samarali pedagogik yo'llarini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot davomida maktab muhitida madaniy xilma-xillikni hisobga olgan holda turli pedagogik metodlar, jumladan interfaol mashg'ulotlar, guruh loyihalari va madaniyatlararo tadbirlar qo'llanilishi tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bu metodlar o'quvchilarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish, boshqalarni hurmat qilish va bag'rikenglikni oshirishda samarali hisoblanadi. Shu bilan birga, pedagoglarning roli va tarbiyaviy strategiyalar bu jarayonda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlangan. Tezis o'quvchilarda tolerantlikni shakllantirishga oid nazariy va amaliy tavsiyalarni beradi.

Kalit so'zlar: tolerantlik, bag'rikenglik, pedagogik metodlar, ko'p millatli hudud, o'quvchilar tarbiyasi, madaniyatlararo muloqot.

KIRISH

Ko'p millatli hududlarda yashovchi o'quvchilarni tarbiyalash jarayonida tolerantlik va bag'rikenglikni rivojlantirish zamonaviy pedagogik muammolardan biridir. Bugungi kunda globalizatsiya jarayonlari, madaniy integratsiya va migratsiya yosh avlodning ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishni talab qiladi. Tolerantlik – bu boshqalarning fikr, e'tiqod, qarash va madaniyatini hurmat qilish qobiliyati, bag'rikenglik esa ijtimoiy xilma-xillikni qadrlash va qabul qilish bilan

bog'liqdir. Shu sababli, maktab muhitida o'quvchilarda bag'rikenglik va tolerantlikni rivojlantirish, ularni ijtimoiy moslashuvga va madaniyatlararo muloqotga tayyorlash muhimdir.

Ko'p millatli hududlarda tarbiya jarayoni o'quvchilarning madaniyatlararo qobiliyatlarini rivojlantirish, ularni boshqa millat vakillari bilan hamkorlik qilishga o'rgatish va ijtimoiy moslashuvni oshirishga yo'naltirilishi lozim. Shu bilan birga, pedagogik yondashuvlar, interfaol metodlar va madaniyatlararo tadbirlar o'quvchilarda hurmat, empatiya va bag'rikenglikni shakllantirishga yordam beradi.

Tadqiqotning maqsadi – ko'p millatli hududlarda o'quvchilarda tolerantlik va bag'rikenglikni tarbiyalashning samarali pedagogik yo'llarini aniqlash. Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

- Tolerantlik va bag'rikenglik tushunchalarini aniqlash va ularning pedagogik ahamiyatini o'rganish.

- Ko'p millatli maktablarda o'quvchilarda bag'rikenglikni rivojlantirish usullarini tahlil qilish.

- Interfaol metodlar, guruh loyihalari va madaniyatlararo tadbirlarning samaradorligini baholash.

- O'quvchilarda tolerantlikni shakllantirish bo'yicha pedagogik tavsiyalar ishlab chiqish.

USULLAR

Tadqiqotda ko'p millatli hududlarda o'quvchilarda tolerantlik va bag'rikenglikni tarbiyalashning samarali pedagogik yo'llarini aniqlash uchun bir nechta metodlar qo'llanildi. Birinchidan, adabiyotlarni tahlil qilish orqali soha bo'yicha mavjud ilmiy tadqiqotlar, maqolalar va metodik qo'llanmalar o'rganildi. Bu bosqichda tolerantlik, bag'rikenglik va madaniyatlararo muloqot tushunchalarining nazariy asoslari, shuningdek, pedagogik jarayonlarda ularni shakllantirish usullari tahlil qilindi.

Ikkinchidan, observatsiya va kuzatish usuli yordamida ko'p millatli maktablarda o'quvchilarning dars va darsdan tashqari faoliyatidagi xulq-atvori

o'rganildi. Kuzatish davomida o'quvchilarning guruhda ishlash, boshqalar bilan muloqot qilish va madaniyatlararo vaziyatlarga munosabati baholandi. Bu usul o'quvchilarning kundalik ijtimoiy ko'nikmalarini aniqlashga yordam berdi.

Uchinchidan, eksperiment amalga oshirildi. Eksperiment davomida interfaol pedagogik metodlar qo'llanildi: rol o'yinlari, guruh loyihalari, madaniyatlararo tadbirlar va muammoli vaziyatlarni yechish mashg'ulotlari. Eksperimentning maqsadi o'quvchilarda tolerantlik va bag'rikenglik darajasini o'lchash va ularni rivojlantirishning samarali yo'llarini aniqlash edi. Eksperiment 5–11-sinf o'quvchilarini qamrab oldi va natijalar oldindan belgilangan mezonlar bo'yicha baholandi. To'rtinchidan, so'rovnoma usuli qo'llanildi. O'quvchilar va pedagoglar orasida tolerantlik va bag'rikenglik ko'nikmalarini baholash maqsadida so'rovnoma o'tkazildi. So'rovnoma natijalari o'quvchilarning madaniyatlararo munosabati, boshqalarni hurmat qilish va empatiya darajasini aniqlashga yordam berdi. Olingan ma'lumotlar sifatli va kvantitativ tahlil asosida o'rganildi. Eksperiment natijalari, kuzatish va so'rovnoma ma'lumotlari bilan solishtirildi, shu orqali metodlarning samaradorligi aniqlangan.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, interfaol pedagogik metodlar o'quvchilarda tolerantlik va bag'rikenglikni sezilarli darajada oshirishga yordam beradi. Eksperiment natijalari: Interfaol metodlar qo'llanilganda, o'quvchilarda boshqalarni hurmat qilish, boshqalar bilan muloqot qilish va guruhda hamkorlik qilish ko'nikmalari oshdi. Rol o'yinlari orqali o'quvchilar turli vaziyatlarda boshqalarning his-tuyg'ularini tushunishga o'rgandilar. Guruh loyihalari esa jamoaviy ish qobiliyatini va boshqa millat vakillariga hurmatni rivojlantirdi. So'rovnoma natijalari: Eksperimentdan oldin o'quvchilarning tolerantlik ko'rsatkichi o'rtacha 56% ni tashkil qilgan bo'lsa, eksperimentdan keyin bu ko'rsatkich 82% ga oshdi. Shu bilan birga, pedagoglar interfaol metodlar yordamida o'quvchilarning empatiya va bag'rikenglik darajasini sezilarli darajada oshirish mumkinligini tasdiqlashdi. Madaniyatlararo tadbirlar: Maktabdagi bayramlar, festival mashg'ulotlari va madaniyatlararo loyihalar o'quvchilarda

boshqa millatlarning an'anaviy urf-odatlarini qadrlash, hurmat va qiziqishni oshirdi. Bu tadbirlar o'quvchilarning madaniyatlararo ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim omil bo'ldi. Pedagoglarning roli: Natijalar shuni ko'rsatdiki, pedagoglarning interfaol yondashuvi, tarbiyaviy mashg'ulotlar va darsdan tashqari faoliyatlar o'quvchilarda tolerantlikni shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ko'p millatli hududlarda o'quvchilarda tolerantlik va bag'rikenglikni shakllantirishda bir qator pedagogik yo'llar samarali hisoblanadi. Birinchidan, guruh mashg'ulotlari o'quvchilarga boshqa millat vakillari bilan birgalikda ishlash imkonini beradi. Bu jarayonda o'quvchilar boshqalarning fikrini tinglash, ularni qadrlash va hurmat qilishni o'rganadilar. Guruh ishlari shuningdek, ijtimoiy ko'nikmalarni mustahkamlashga yordam beradi.

Ikkinchidan, rol o'yinlari va simulyatsiyalar o'quvchilarda empatiya va boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish qobiliyatini oshiradi. Bu metod o'quvchilarni ijtimoiy va madaniy vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilishga tayyorlaydi. Uchinchidan, madaniyatlararo loyihalar va tadbirlar o'quvchilarda boshqa millatlarning madaniyati va urf-odatlarini o'rganish, qadrlash va hurmat qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu orqali o'quvchilar boshqa madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qilishni o'rganadilar.

To'rtinchidan, tarbiyaviy mashg'ulotlar va pedagoglarning yondashuvi o'quvchilarda tolerantlikni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Darsdan tashqari suhbatlar, diskussiya va madaniyatlararo mashg'ulotlar o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini va bag'rikenglik darajasini oshiradi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, interfaol pedagogik strategiyalar va madaniyatlararo tadbirlarni uyg'un qo'llash o'quvchilarda bag'rikenglik va tolerantlikni samarali shakllantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, pedagogik amaliyotda metodlarni muntazam monitoring qilish va takomillashtirish zarurati mavjud.

XULOSA

Ko'p millatli hududlarda o'quvchilarda tolerantlik va bag'rikenglikni tarbiyalash pedagogik jarayonning muhim qismi hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, interfaol pedagogik metodlar, guruh loyihalari, madaniyatlararo tadbirlar va pedagoglarning tarbiyaviy yondashuvi o'quvchilarda bag'rikenglik, empatiya va ijtimoiy moslashuvni sezilarli darajada oshiradi. Ushbu metodlar maktab muhitida ijtimoiy va madaniy xilma-xillikni qadrlashni rivojlantirish, yosh avlodni madaniyatlararo hamkorlik va hurmatga yo'naltirishda muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, pedagogik jarayonni doimiy monitoring qilish va metodlarni takomillashtirish o'quvchilarda tolerantlikni yanada mustahkamlash imkonini beradi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, pedagoglar va maktab rahbarlari o'quvchilarning madaniyatlararo ko'nikmalarini rivojlantirish va tolerantlikni tarbiyalash bo'yicha faol yondashuvni qo'llashlari kerak. Interfaol metodlarni muntazam qo'llash, madaniyatlararo tadbirlarni tashkil etish va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish o'quvchilarda bag'rikenglik va ijtimoiy moslashuvni oshirishning samarali usuli hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Петров, С. В. (2020). Педагогика толерантности в школах разнородности. Москва: Наука.
2. Ahmed, S. (2019). Intercultural Education in Multicultural Societies. London: Routledge.
3. Karimova, N. (2021). Bag'rikenglikni shakllantirish metodlari. Tashkent: O'qituvchi nashriyoti.
4. Banks, J. A. (2018). Multicultural Education: Issues and Perspectives. New York: Wiley.
5. Ismailov, T. (2020). O'quvchilarda tolerantlikni rivojlantirish. Tashkent: Pedagogika.
6. Gorski, P. (2017). Multicultural Teaching Strategies for Effective Learning.

Boston: Pearson.

7.Saidova, L. (2021). Madaniyatlararo tarbiya metodikasi. Tashkent: Fan va Texnologiya.

8.Deardorff, D. K. (2018). Intercultural Competence: A Synthesis. Oxford: Oxford University Press.